

הטנק הסורי

כפי שהוא נראה מתליקציר. הטנק הוכנס לחפירה עמוקה, כך שרק הצריח והתותח בולטים החוצה. הוא מכוסה יריעה גדולה, לשם הסוואה ושמירה מפני הנשט. על פי הסכם שביתת הנשק אסור להחזיק נשק מסוג זה בחוצה בתוך אזור ההגנה שעל הגבול.

עלתה לא רק לכותרות הראשיות של העיתונות הישראלית. גם עתונים חשובים כמו לה חנונו הפאריסאי וטיימס הלונדוני נאלצו להקדיש מקום להזרת בן-גוריון. משרד החוץ האנגלי והאמריקאי נאלצו לרשום לפניחם, כי המרחב הישראלי-ערבי אינו שקט, וכי צריך עלולה להתפתח שם בכל רגע מלחמה של ממש.

★ ★ ★

שיעור מונע?

תושבי טבריה והסביבה, הרגילים לראות את המכוניות הלבנות של האו"ם מתרוצצות בכבישים, הבחינו לפתע גם במכוניות דיפלומטיות לרוב. היו אלה נספחים זרים, שבאו לאסוף חומר על הכוננות והכוונות הישראליות, כדי לדווח לממשלותיהם.

בא"ם, בסטייט דפארטמנט, בקיי דורסי ובחיסהול שאלו את עצמם מומחים לענייני המרחב מהו הרקע לכל המתיחות. במחוזיהם הקרים והמונסים הצטיירה מסקנה חשובה אחת: ישראל מעוניינת לעורר רעש. מדוע? על כך היו להם שלוש הערכות עיקריות:

● **להקשות על דיון המתנהל עתה באו"ם.** במושב זה מתנהל הדיון בבעיה הישראלית-ערבית בשלושה כיוונים. האחד הוא הצעת 21 המדינות הידירות לירושלים, כי יש לפתור את הבעיה על-ידי משאומתן ישיר בין ישראל וערבים. חידום הגבול עשוי להוסיף דחיפות לנושא זה, להוכיח לאומות-העולם כי אכן חובה עליהן לעשות מאמץ להביא את שני הצדדים לשיחות ישירות.

מיה קרה, בעצם?

הכיוון השני הוא הצעה פרו-ערבית, למינוי אפוסטרופוס של האו"ם על רכוש הפליטים הערביים בישראל. קרבות-גבול היו מסיחים את הדעת מבעיה פרוזאית כמו ניהול-חשבונות. הכיוון השלישי היא הצעת ארצות-הברית, לפתרון מודרג של בעיית-הפליטים. פעולות איבה על הגבול היו מבהירות לנושא קנדי, כי עוד לא בא הזמן ללחוץ לפתרון בעיית הפליטים. שהרי כל פתרון כזה מנוגד לרוחה של ממשלת-ישראל.

● **להכין את הקרקע להפעלת המוביל-הארצי.** טענה זו הועלתה דווקא על-ידי הסורים (ראה עמוד 11), והיא זכתה להשומת-לב בבירות המערב. לפי מחשבה זו, ברור לישראל שהסורים ינסו למנוע בכוח את הפעלת המוביל, על כן היא החליטה ללדום בעוד מועד, שלא כדאי להם לחלום על הרפתקה צבאית, בהנחתה עליהם מהלומה בגבול. תקופה זו היא הנחה ביותר לפעולה נגד סוריה, מאחר ומיטב יחידות הצבא המצרי מועסקות בחימן, ואין לעבד אל-נאצר כל אפשרות מעשית לחוש לעזרת הסורים ולמנוע מהם את ה"שיעור המונע" הישראלי.

● **להעלות את המתח הבטחוני בתוך ישראל.** והי דיעה המועלית אוטור-מטית, לגבי שני הצדדים, הנימוקים, במיקרה זה: מתח בטחוני יחסל את האפשרות של ביטול המימשלה-צבאית, יספק לאחזות-העבודה סיבה טובה לא לעזוב את הממשלה בגלל המימשל.

ניתוח העובדות גרר אחריו פעולה קדחתנית. מזכיר האו"ם או תאנט הורה לראש מטה המשקיפים בירושלים לצאת בדחיפות לדמשק. פוּן-הורן ידע את רקע התקרית ולכן לא נסע לסוריה בזמנו הוא, אך עשה כהוראת או תאנט. הוא הבחיר לסורים, כי ישראל מתכוונת לפעולה רצינית, וכי כדאי להם אולי להפיג את המתח. גירסה אחרת טענה שהאמריקאים הפעילו לחץ על שני הצדדים, לבל יפתחו במצעי חוקפנות. מכיוון שגם סוריה וגם ישראל תלויות ישירות בארצות-הברית, פעל הלחץ. איוו משתי הניסוחים נכונה? זאת אפשר יהיה בוודאי לדעת בקרוב — כאשר יתייבש הבוק ואפשר יהיה להוציא סרקטור לשטח המריבה.

על דו"ח המשקיפים, מבלי שיהיה ברור לאזרח הישראלי מדוע בא הגינוי: האם זו סתם מדיניות אנטי-ישראלית של המעצמות הגדולות, או שמא ניראו לאותם גנטלמנים הסיבות שהניעו את הסורים לפתוח באש? גם בתקרית האחרונה בתליקציר קיים גורם נעלם, שלא הוזכר בשום פירסום רשמי, אם כי הוא ידוע היטב לחברי המשק עצמו. שמו של גורם זה: "קו פוּן-הורן".

★ ★ ★

הקו והתעלה

אדמות תליקציר נמצאות באזור המפורז. על פי הסכם שביתת-הנשק רשאים תושבי האזור המפורז — ערבים וישראליים — לעבד את אדמתם. כך הפך הגבול, המסמן את הבעלות על הקרקע, לגבול בינלאומי בלתי-רשמי. לערבים מותר לעבד את אדמתם עד לקו זה, ולישראליים עד לצידו השני.

באדמות תליקציר רואה ישראל את קו-התיחום בתעלת ניקוז, שהיא חפרה ממזרח למשק, השטח שממערב לתעלה נתון לשליטתה של ישראל, וזכות תושביה לעבדו. ממזרח לתעלה רשאים הערבים לעבד את האדמה — אם כי שני החלקים נמצאים בשטח המפורז, בתוך גבול ארץ-ישראל המנדטורית.

אך הסורים אינם מכירים בתעלת הניקוז כקו-התיחום. לטענתם, זהו קו ישר שרירותי, שאינו מתחשב בבעלות על הקרקעות. כך נוצר מוקד מסוכן של סיכסוך-גבול, אשר התלקח מידי-פעם באש: הישראליים עיבדו את האדמות עד לתעלת הניקוז, והסורים פתחו ביריות. לפני כארבע שנים התערב ראש-מטה-המשקיפים, הגנרל קארל פוּן-הורן,

נאל על עצמו לקבוע קו-תיחום מפורש באותה גזרה. קו זה נקרא על שמו. בעיקרו, היה זה קו שהתאים לטענות הסורים, בכך שלא הכיר בתעלת הניקוז כקו-התיחום המוייב. הקו, כפי שנבקע על-ידי פוּן-הורן, עובר ממערב לתעלת הניקוז, מקטין בצורה זו את השטחים שישראל תובעת לעצמה. במיקרה המיוחזר של "חלקת הקיסניות", המשתרעת עד לתעלה, קבע קו פוּן-הורן כי שטח של שניים-יוחזר, דונם, בין קו פוּן-הורן לבין תעלת הניקוז, שייך לערבים.

כך קרה, שכל אימת שטרקטור ישראל עבר את קו פוּן-הורן ב"חלקת הקיסניות", כדי לחרוש עד לתעלת הניקוז — נפתחה עליו אש הסורים. בפעם האחרונה גרר אחריו הדבר את פעולת-התגמול הגדול נגד תוואפיק התחתית, החרבה כיום.

★ ★ ★

אזהרה ואיום

אפשר, אם כן, לומר, שברגע שיצאו הטרקטוריסטים לחרוש בין קו פוּן-הורן לבין תעלת הניקוז, ניתן היה לצפות לאש סורית. ואמנם, פתחו הסורים באש. מתוך סיבות הנהירות רק להם, אף פתחו באש על שלושת המשקים.

דברים כאלה כבר קרו בעבר ונסתיימו בשקט. אך לא הפעם. במרומי במת-ההצדעה, במיסדר של חיל-השריון בנגב, הרעים דויד בן-גוריון: "כל פגיעה ביושב-ספר — כמה כפגיעה בתל-אביב... אם לא ידע האו"ם לרסן הסורים — יעשה זאת צה"ל, בכל הכוח העומד לרשותו".

למחרת נעשה מעשה חסרת-קדים: אלוף פיקוד-הצפון, אברהם יפה, שידר מעל גני צה"ל איום חמור לסורים — שאם יחדשו את היריות צפויה להם פעולת-תגמול רבת-עוצמה.

מחצית הצבא הסורי מרוכזת בגזרה הקטנה-יחסית של הגבול הישראלי-סורי. לכל אורך הגבול מחופרים הסורים היטב במוצבים הרריים, החולשים על העמדות והמשקים הישראליים. ברור היה, איפוא, כי תגובה ישראלית חייבת להתבצע על-ידי כוחות גדולים מאד. בתנאים אלה, היתה פעולת-תגמול לובשת תיקף של פעולה מלחמתית ממש, בה מופעלות עוצבות גדולות — לא מחלקות או סלוגות.

כך, כהרף-עין, עלה המתח למימדים של משבר צבאי חמור. פעולת-התגמול המובטחת